

## **Valikõppeained „Ettevõtlus” ja „Ettevõtlus ja majandus”**

### **1. Üldalused.**

#### **1.1. Valikõppeainete „Ettevõtlus” ja „Ettevõtlus ja majandus” õpetamise eesmärk.**

Valikõppeainetega „Ettevõtlus” ja „Ettevõtlus ja majandus” taotletakse, et õpilane põhikooli lõpuks

- 1) oskab püstitada eesmärged, võtta vastutust ideede elluviimisel ning rakendab meeskonnatöö võtteid;
- 2) arendab enda loovust;
- 3) kasutab erinevaid teabeallikaid ja hindab kriitiliselt neis sisalduvat infot, tõlgendab ja esitab neis allikates sisalduvat infot;
- 4) suhtub vastutustundlikult elukeskkonda;
- 5) teab oma õigusi ja kohustusi kui tarbija, töötaja ja tulevane ettevõtja;
- 6) saab aru ettevõtluse tähtsusest igapäevaelus ja ühiskonnas;
- 7) mõistab ettevõtja, juhi ja töötaja rolle ning vastutust;
- 8) oskab näha ettevõtlust isikliku karjäärivõimalusena, on positiivse hoiakuga ettevõtluse ja ettevõtja suhtes;
- 9) suudab soovi korral kolmanda kooliastme loovtööna teostada minifirma.

#### **1.2. Valikõppeainete kirjeldus ja maht**

Valikõppeaine „Ettevõtlus” maht on 35 tundi, ainet õpetatakse 4. klassis. Valikõppeaine „Ettevõtlus ja majandus” maht on 70 tundi, ainet õpetatakse 6. (35 tundi) ja 7. klassis (35 tundi). Aineid käsitletakse igapäevaeluga seostatult. Valikõppeaine „Ettevõtlus ja majandus” õppimine võib toimuda praktilise tegevusena ka minifirma töös osalemise kaudu. Kaks kolmandikku valikõppeainete mahust on suunatud praktilistele tegevustele ja loovust ning kriitilise mõtlemise oskusi arendavate ülesannete lahendamisele. Praktilised tööd on konkreetse üksikteema või materjali kohta. Iseseisvateks tegevusteks on kodused ülesanded, klassitööd ja arvutitööd. Õppes on olulisel kohal aktiivõppemeetodid nagu arutelud, juhtumianalüüsid, rollimängud, projektid ja õppekäigud, kohalike ettevõtete külastused, kohtumised ettevõtjatega, ettevõtlike lapsevanematega ja vabatahtlik tegevus kodukohas. Valikõppeained „Ettevõtlus” ja „Ettevõtlus ja majandus” annavad ülevaate ettevõtte toimimisest ja ettevõtluse tähtsusest ühiskonnas, aitavad paremini mõista inimtegevuse ja keskkonna vastastikuseid seoseid, ressurside nappust. Valikõppeained „Ettevõtlus” ja „Ettevõtlus ja majandus” kujundavad õpilastes arusaamist, et vastutus ühiskonna jätkusuutliku arengu tagamiseks on nii üksikisikul kui ka ettevõtte tasandil. Valikõppeainete „Ettevõtlus” ja „Ettevõtlus ja majandus” kaudu suunatakse õpilast mõistma, et nii isikliku ettevõtlikkuse kujundamiseks kui ettevõtluse edendamiseks tehtavad otsused peavad lähtuma loodus- ja elukeskkonna säästmise vajadusest. Õpilased saavad teavet erinevatele elukutsetele esitatavate nõuete kohta, tutvuvad töötaja ja ettevõtja (tööandja) rollidega, õpivad hindama oma oskusi, soove, arenguvajadusi ning -võimalusi, koostama elulookirjeldust, hindama nii töötaja kui ettevõtja (tööandja) rolli. Õpilastes arendatakse ettevõtlikku ja keskkonda väärtustavat eluhoiakut, probleemide lahendamise ja uurimise oskusi ning juhtimise ja meeskonnatöö oskusi, finantskirjaoskust, digipädevusi. Õppes pööratakse suurt tähelepanu õpimotivatsiooni arendamisele, seostades õpet igapäevaelu ja kohaliku ettevõtlusega.

Valikõppeaine „Ettevõtlus” näitab õpilastele hariduse ja töökoha vahelist seost. Aitab õpilastel mõista neid ümbritsevat majanduselu ning valmistab nad ette jätkuvateks õpinguteks ja nendega kaasnevateks saavutusteks. Valikõppeaine „Ettevõtlus ja majandus” on tihedalt lõimitud teiste õppeainetega, tuginedes matemaatika-, geograafia-, informaatika- ja ajaloo teadmistele, ning toetades ühiskonna- ja inimeseõpetuse õppimist, karjääriõpet ja elukutsevalikut. Valikõppeained „Ettevõtlus” ja „Ettevõtlus ja majandus” õppesisu on kavandatud ja kooskõlastatud II ja III kooliastme ühiskonnaõpetuse, geograafia, informaatika, matemaatika, inimeseõpetuse, karjääriõppe, käsitöö ja kodunduse ja tehnoloogiaõpetuse õpetajatega. Arutlusteemad on kavandatud koostöös keele ja kirjanduse õpetajaga. Õpilase teabe ja tehnoloogia kasutamise

oskuse arendamiseks kasutatakse õppes nüüdisaja tehnoloogilisi vahendeid, sh IKT võimalusi, (ettevõtete, omavalitsus- ja riigiasutuste kodulehed, õigusaktid internetis, ettevõtjaportaal, interaktiivsed ettevõtlusmängud, väärtusmängud jne). Samuti Ettevõtluse ja majanduse kursuse läbimiseks võib valida praktilise õpilasfirma programmi „Minifirma.“

### **1.3. Õppetegevuse kavandamine ja korraldamine.** Õppetegevuse kavandamisel ja korraldamisel

- 1) lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, õppeaine eesmärkidest, õppesisust ja oodatavatest õpitulemustest ning toetatakse lõimumist teiste õppeainetega ja õppeaineid läbivate teemadega;
- 2) taotletakse, et õpilase õpikoormus ja iseseisvate tööde maht on mõõdukas, jaotub õppeaasta ulatuses ühtlaselt ning jätab õpilasele piisavalt aega puhata ja huvitegevustega tegelda;
- 3) võimaldatakse õppida individuaalselt ja üheskoos teistega, et toetada õpilaste kujunemist aktiivseteks ja iseseisvateks õppijateks, loovateks, ettevõtlikeks ja kriitiliselt mõtlevateks isiksusteks ning arendada meeskonnatöö oskusi;
- 4) kasutatakse diferentseeritud õppeülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud käsitlust ning suurendavad õpimotivatsiooni;
- 5) rakendatakse nüüdisaegseid info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevaid õpikeskkondi ning õppematerjale ja -vahendeid;
- 6) tehakse koostööd kohalike ettevõtjate, majanduselu juhtide ja lastevanematega mitmekesistes õpikeskkondades;
- 7) rakendatakse uurimuslikku õpet ja aktiivõppe meetodeid - andmete otsimine, probleemide sh dilemmaide lahendamine, tulemuste töötlemine ja esitamine; rollimäng, rühmatöö, projektid, välitööd; õppekäigud, töötoad, õppepäevad ettevõtetesse, kohtumised ettevõtjatega, nende töö jälgimine töökohal – ettevõtlusõpet praktilisemaks muutvad tegevused (OÜ Valerii, OÜ Päivapäike);
- 8) võimaldatakse loovtööna kas asutada või käivitada minifirma ja rakendada nii oma ettevõtlikkust;
- 9) kaasatakse õppesisu käsitlemisel valiku tegemisse õpilasi nende eelnevaid teadmisi ja oskusi arvestades ja õpivajadustest lähtudes.

**1.4. Hindamise alused.** Valikõppeainete „Ettevõtlus” ning „Ettevõtlus ja majandus” õpitulemuste hindamine lähtub Voore põhikooli õppekava üldosas toodud hindamisalustest ja teistest hindamist reguleerivatest dokumentidest. Hindamise eesmärk on saada ülevaade õpitulemuste saavutatusest ja õpilase individuaalsest arengust ning kasutada saadud teavet õppe tulemuslikumaks kavandamiseks. Hinnatakse nii teadmisi ja nende rakendamise oskusi kui ka loovust ülesannete lahendamisel, üldpädevuste saavutatust, sh õpioskusi. Hindamisel võetakse aluseks suulised vastused (esitused), kirjalikud ja praktilised tööd ning iseseisvad tegevused, arvestades õpilase teadmiste ja oskuste vastavust ainekavas taotletavatele õpitulemustele. Olulisel kohal on kujundav hindamine, mille kaudu arendatakse arutluse, põhjendamise ja seoste loomise oskust, õpilase iseseisvat tööd, osalemist rühmatöodes ja aruteludes, kirjalike tööde vormistamise nõuetega arvestamist ja üldist korrektsust. Õppeprotsessi jooksul võib hinnata ka osalemist rühmatöodes ja minifirmades. Õpitulemusi hinnatakse sõnaliste hinnangute ja numbriliste hinnetega. Õpilane peab teadma, mida ja millal hinnatakse, milliseid hindamisvahendeid kasutatakse ja millised on hindamise kriteeriumid.

Kokkuvõttev hinne kujuneb tunnitööde, praktiliste ja uurimuslike tööde, iseseisvate tööde ja ettekannete hinnetest. Sõltuvalt valitud õpetamismeetodist võib kooli valikul läbi viia lõputesti, koostada õpimapi või põhikooli loovtööna tegutsenud minifirma tegevusaruande.

**1.5. Füüsiline õpikeskkond.** Kool korraldab valdava osa õpet klassis, kus saab rühmatöö tegemiseks mööblit ümber paigutada, on internetiühendus ning audiovisuaalse materjali kasutamise võimalus. Kool võimaldab õppe sidumiseks igapäevaeluga õpet ja õppekäike ettevõtetesse vähemalt

kaks korda õppeaasta jooksul. Kool toetab õpilaste osalemist ettevõtlust arendavates projektides. Kasutada on mängukomplektid: Ettevõtlik pere, Ettevõtlik kodanik ning Minu raha.

## **2. Ainekava**

### **2.1. Valikõppeainete „Ettevõtlus” ja „Ettevõtlus ja majandus” õppe- ja kasvatuseesmärgid.**

Põhikooli lõpetaja

- 1) seletab ja kasutab ettevõtluse põhimõisteid ja teab turumajanduse põhimõtteid;
- 2) saab aru, et ettevõtlus loob võimalused inimeste vajaduste rahuldamiseks;
- 3) hindab ettevõtluse toimimiseks vajalikke ressursse;
- 4) saab aru, kuidas toimib turg ja kujuneb hind;
- 5) teab üksikisiku ja ettevõtte kohustusi riigi ees ning ettevõtete rolli turumajanduses;
- 6) saab aru palga ja tootlikkuse seosest, oskab arvutada bruto- ja netopalka ning tööandja kulusid tööjõule;
- 7) on uudishimulik, avatud ja õpihimuline, teeb koostööd ning arendab suhtlemis-, meeskonnatöö- ja juhtimisoskusi;
- 8) väärtustab enda ja teiste panust ühistöös;
- 9) lahendab probleeme loovalt, leiab probleemidele erinevaid lahendusi, kirjeldab oma tegevuse tagajärgi ja annab neile hinnangu;
- 10) märkab ja kasutab avatud maailma võimalusi, tunneb huvi ühiskonna ja erinevate kultuuride vastu;
- 11) väärtustab tervislikku ja keskkonnateadlikku eluviisi, ühiskonna reegleid ja norme ning mõistab nende vajalikkust ja järgib neid igapäevaelus;
- 12) saab aru ärietika põhimõtetest; mõistab eetikapõhimõtete rakendamise vajalikkust üksikisiku ja kogukonna jaoks;
- 13) kavandab karjäärivalikuid enda suutlikkust, huvisid ja võimeid analüüsides.

### **2.2. Valikõppeaine „Ettevõtlus” õppe ja kasvatuseesmärgid.**

#### **2.2.1. Teema: Meie ise**

Keskendub üksikisikutele ja rollidele, mida tuleb ühiskonnas täita töötaja, tarbijana.

Õppimise eesmärgid:

- 1.) Iseenda rolli tunnetamine;
- 2.) Tunda ära igapäevase majandustegevuse näited;
- 3.) Saada teada, kuidas töötajad sõltuvad millegi saavutamisel üksteisest;
- 4.) Teadvustada raha säästmise tähtsust;
- 5.) Teadvustada tarbija rolli;
- 6.) Eelarve koostamine (kooliekskursiooni eelarve koostamine).

Praktilised tööd ja IKT rakendamine: Iseendast pildi joonistamine ja tutvustamine. Koos töötamine – küpsetiste ja muude esemete valmistamine. Reklaami valmistamine küpsetiste ja muude esemete müügiks. Rahatähtede tegemine, omavahel küpsetiste ja muude esemete ostmine, müümine (kooli laadal). Oma soovide joonistamine ja säästuvaliku põhjendus. Oma perekonna kohustustest rääkimine. Pappkarpidest hoonete ja asutuste meisterdamine. Õppekäik riiklikku asutusse. Kooli ekskursiooni planeerimine riiklikku asutusse, ettevõttesse, eelarve koostamine. Mängu Ettevõtlik kodanik mängimine.

Õpitulemused: Teab mõisteid: autoportree, üksikisik, töötaja, töötama, teenindama, ostma, raha, pank, müüma, säästma, valikud, eelarve. Õpilastel on arusaam, kes on töötaja ja mida tähendab töötamine, mis on toode ja mis on teenus. Mida tähendab ostmine ja müümine, kuidas teenida raha. Mis on säästmine ja kuidas ning miks on vaja teha valikuid oma soovide täitmiseks. Oskavad selgitada soovide ja vajaduste erinevust. Teavad millised ettevõtted millistes vallapiirkondades paiknevad. Oskavad kirjeldada oma vanemate ameteid.

Lõiming teiste ainevaldkondadega (praktilised tegevused ja näited): Eesti keel – lugemine, jutustamine pildi järgi. Matemaatika – loetlemine, rahaga arvestamine, eelarve arvutamine. Kunstiõpetus – käeline tegevus (joonistamine, lõikamine, kleppimine, voltimine).

### 2.2.2. Teema: Meie perekond

On üles ehitatud perekonda puudutavatele teemadele.

Õppimise eesmärgid:

- 1.) Arutada perekonna mõiste üle;
- 2.) Saada teada, kuidas inimesed perekonnas koos elavad ja töötavad;
- 3.) Saada teada, kuidas pereliikmed sõltuvad oma soovide ja vajaduste rahuldamisel paljudest firmadest;
- 4.) Selgitada vajaduse ja soovi erinevust;

Praktilised tööd ja IKT rakendamine: Sugupuu koostamine. Praktiliste esemete, toodete tegemine individuaaltööna ja meeskonnana. Internetist küpsetiste retseptide otsimine. Paberist raha valmistamine. Pappkarbist kaupluse, kohviku, pangahoone vmt valmistamine, oma toodete müümine, ostmine erinevatel kooli üritustel. Mängu Ettevõtlik pere mängimine.

Õpitulemused: Teab mõisteid: perekond, töö, vajadus, soov, amet, ettevõtte. Õpilased oskavad koostada oma perekonna sugupuud, oskavad kirjeldada oma vanemate ameteid. Õpilased teavad, mida tähendab koos töötamine, teavad mis on tootmine, teevad vahet individuaal- ja konveierliini tootmismeetodil, oskavad ära tunda erinevaid ameteid, mõistavad, et valitsus kogub makse kõikidele inimestele teenuste kindlustamiseks. On teadlikud, miks on vaja linna ehitustegevust planeerida ja hooneid projekteerida. Lõiming teiste ainevaldkondadega ( praktilised tegevused ja näited). Kunstiõpetus – toodete joonistamine, 3D mudelite disainimine, 3D printimine, lõikamine ja värvimine, papist hoonete valmistamine. Matemaatika – loendamine, arvutamine, rahadega arvestamine, 3D mudelite disainimine, ruumitaju arendamine. Eesti keel – jutustamine pildi järgi, jutukeste kirjutamine.

### 2.2.3. Teema: Meie vald.

Keskendub valda puudutavatele teemadele, käsitleb seal töötavaid ettevõtteid, omavalitsuse tööd.

Õppimise eesmärgid.

- 1.) Tehakse kindlaks, milliseid ameteid lähiümbruskonnas on (võimalusel ettevõtete külastused);
- 2.) Tunnetada, kuidas inimesed töötavad;
- 3.) Saada teadlikuks karjäärivõimaluste paljususest;
- 4.) Defineerida tootmine;
- 5.) Võrrelda individuaal- ja konveierliini tootmismeetodeid;
- 6.) Mõista ehitustegevuse tähtsust kohalikus omavalitsuses;
- 7.) Teha kindlaks ehitustegevuses vajalikud ametid;
- 8.) Arutleda valla planeerimise tähtsusest;
- 9.) Mõista ajalehe, meedia, kui kommunikatsioonivahendi tähtsust;
- 10.) Tunda ära ametid;
- 11.) Mõista, et valitsus kogub makse kõikidele inimestele teenuste kindlustamiseks.

Praktilised tööd ja IKT rakendamine: Pappkarbist oma ettevõtte tegemine. Äriplaani koostamine ettevõtte loomiseks. Reklaami valmistamine oma ettevõtte reklaamimiseks. Tööintervjuu ettevalmistamine ja klassis läbimängimine. Maakondade loodusvarade ja maavarade tutvustamine atlase abil.

Õpitulemused: Teab mõisteid: Raha ja pangandus, vald, linnaosa töö, ehitus, tootmine, praak, valitsus, maksud, teenused, valik, otsustus, kaubad. Õpilased mõistavad vallaplaneerimise vajalikkust ja tähtsust, saavad aru panga funktsioonidest, teavad milliseid ameteid erinevates ettevõtetes leidub. Õpilased teavad milliseid tooteid ja teenuseid oma maakonnas pakutakse, teavad milliseid ressursse leidub ümbruskonnas ja kuidas erinevad ettevõtted mõjutavad konkreetse piirkonna majandust. Õpilased oskavad kirja panna vajalikud ressursid ettevõtte alustamiseks. Oskavad hinnata reklaami vajalikkust ja kasulikkust. Teavad, mida tähendab otsuste vastuvõtmine ja vastutamine. Lõiming teiste ainevaldkondadega ( praktilised tegevused ja näited): Eesti keel – jutukeste koostamine ja jutustamine klassile. Matemaatika – loetlemine, rahadega arvestamine. Kunstiõpetus –reklaami joonistamine; pappkarbist ettevõtete tegemine, disainimine. Loodusõpetus – maavarade ja loodusvarade uurimine kaardi järgi.

#### 2.2.4. Teema: Meie maakond

Õppesisu; Keskendub kaupade ja teenuste tootmisele ning jaotamisele maakonnas.

Õppimise eesmärgid:

- 1.) Selgitada välja tooted ja teenused, mida piirkonnas pakutakse; kuidas ettevõtlus mõjutab piirkonna majandust;
- 2.) Selgitada välja piirkonna ressursid (inimesed, seadmed ja materjalid);
- 3.) Defineerida tulu ja kulu;
- 4.) Tunnetada kasumi tähtsust ettevõtlusele;
- 5.) Tunnetada raha liikumist ettevõtete ja perede vahel;
- 6.) Selgitada välja panganduses vajalikud ametid;
- 7.) Teha selgeks, et üks panga eesmärkidest on hoida raha.

Tegevused:

- 1.) Meie maakonna tundmaõppimine;
- 2.) Maakonna ressursid;
- 3.) Otsuste vastuvõtmine;
- 4.) Sina vastutad.

Praktilised tööd ja IKT rakendamine: Atlase abil maakondade ressursside kaardistamine. Ühe oma kodukohas valmistatud toote tutvustus. Äriplaani koostamine. Ühe reaalse toote näidise valmistamine paberist või papist või 3D mudelina. Reklaami tegemine. CV koostamine. Mängu Minu raha mängimine. Õpitulemused: Teab mõisteid: majandus, ressursid, toode, loodusvarad, maavarad, kütused, tootmine, rahvastik kasum, äriidee, aktsiaselts, FIE, osaühing, omahind, müügihind, tootlikkus, kapital. Õpilased teavad erinevaid ettevõtlusvorme, oskavad koostada äriplaani lihtsustatud kujul, teavad milles seisneb juhi töö ja milliseid otsuseid ta peab vastu võtma, oskavad vahet teha mass- ja individuaaltootmisel, teavad reklaami vajalikkusest ja mõjust, oskavad kokku panna lihtsustatud CV.

Lõiming teiste ainevaldkondadega ( praktilised tegevused ja näited): Eesti keel – äriplaani koostamine, tootetutvustus. Matemaatika – äriplaani koostamine, rahadega arvestamine, tootmisel tükide loendamine, 3D mudelite tegemine. Kunstiõpetus ja tehnoloogia– reklaami kujundamine, 3D mudelite tegemine.

### 2.3. Valikaine Ettevõtlus ja majandus õpitulemused, õppesisu ja õppetegevused.

#### 2.3.1. Turumajandus, ettevõtlus ja tarbimine.

**Õpitulemused:**

Õpilane 1) mõistab, et ettevõtlikkus ja kasumisoov innustavad tegelema ettevõtlusega ja võtma äririske;

2) teab ressursside, tööjõu, kapitali ja loodusvarade vajalikkust ettevõtte tegutsemisel;

3) mõistab, et ressursside nappuse tõttu pole võimalik saada kõiki kaupu ja teenuseid, mistõttu tuleb teha valikuid;

4) mõistab ettevõtlust elatise teenimise ja eneseteostuse võimalusena;

5) saab aru, millised on ettevõtte loomiseks ja tegutsemiseks vajaminevad ressursid;

6) selgitab, mis vahe on tootel ja teenusel;

7) teab tulemusliku meeskonnatöö kavandamise põhimõtteid.

**Õppesisu:** Turumajandus ehk vaba ettevõtluse süsteem. Ressursside nappus, eraomand, konkurents, ettevõtlikkus, kasumi motiveeriv roll ettevõtluses. Eesmärkide püstitamine, planeerimine. Ettevõtlikkus, ettevõtjate roll majanduses. Ettevõtja, ettevõtte. Ettevõtja kohustused, riskid, vastutus, kasum. Peamised ettevõtlusvormid Eestis. Õpilafirma ja minifirma. Ettevõtja karjäär ja elustiil. Kohalik ettevõtlus. Tarbija vajadused ja tootmise eesmärgid: Mida? Kuidas? Kellele? Toode ja teenus. Äriidee ja äriplaani. Ettevõtte ressursid. Algkapital, investeerimine. Konkurendid ja partnerid.

Praktilised tööd ja iseseisvad tegevused: Ülevaate koostamine kohalike ettevõtjate pakutavatest toodetest ja teenustest. Tarbija vajaduste määratlemine ja neist lähtuvalt minifirma äriidee

sõnastamine, toote või teenuse hinnavõrdlus kohalikes poodides. Mängu Ettevõtlik kodanik mängimine.

Arutlusteemad: Eraomand turumajanduse alusena ja selle puutumatus. Vaba konkurents ettevõtluses. Ettevõtjale vajalikud isikuomadused ja oskused. Enda ja kaaslaste ettevõtlikkuse hindamise võimalused. Meeskonnatöö väärtustamine.

### **2.3.2. Tootmine, turundus, tööjõud**

#### **Õpitulemused.**

- 1) selgitab nõudluse ja pakkumise mõju hinna kujunemisele turul;
- 2) kasutab tootlikkuse ja omahinna arvutamise põhimõtteid;
- 3) teab tarbija õigusi ja kohustusi;
- 4) teab, kuidas käituda, kui müüdüd tootel/teenusel ilmnevad probleemid;
- 5) rakendab lihtsamaid müügivõtteid ja reklaamib oma tooteid või teenuseid minifirmas;
- 6) teab reklaamiseadusest tulenevaid piiranguid reklaamile;
- 7) arvutab töötaja palka ja ettevõtte palgakulusid;
- 8) oskab koostada kassapõhist raamatupidamist ja lihtsat kasumiaruannet;
- 9) kasutab finantskirjaoskuse arendamiseks õpikeskkondades olevaid interaktiivseid vahendeid (erinevad kalkulaatorid, võrdlustabelid jne).
- 10) oskab vormistada elulookirjeldust ja töökohataotlust.

**Õppesisu** Tarbija vajadused, nõudlus, pakkumine ja turuhind. Tarbija õigused ja kohustused. Tarbijakaebuste lahendamine. Tootlikkus, kvaliteet ja omahind. Innovatsioon ja keskkonnasäästlikkus ettevõtluse arengu toetajana. Õiglane kaubandus. Turundus. Toote omadused ja tootearendus vastavalt kliendi vajadustele ja ettevõtte võimalustele. Reklaam, selle levitamine (ajakirjanduse kasutamine, sotsiaalmeedia, välireklaam, jms) ja mõju. Reklaamile esitatavad nõuded. Müügikoha valik ja kujundus. Müügiväidete koostamine. Tulud, kulud, maksud, kasum, kahjum, eelarve, tootmiskulud, müügitulu, käive. Tööjõud. Palk. Palga seos tootlikkusega. Töötaja, juhi ja alluva rollid. Bruto- ja netopalk. Tulumaks, sotsiaalmaks, töötuskindlustusmaks, pensionikindlustusmaks.

Praktilised tööd ja iseseisvad tegevused: Oma äriideest ja kliendi vajadustest lähtuv tootetutvustus. Müügiväidete koostamine. Reklaamide võrdlus ja minifirma reklaami koostamine. Toote või teenuse omahinna ja müügihinna arvutamine, palga arvutamine. Elulookirjelduse ja töökohataotluse, sh motivatsioonikirja vormistamine. Ärikirjade, sh e-kirjade koostamine. Töölevõtu vestlus. Mängu Minu raha mängimine.

Arutlusteemad: Uute tehnoloogiate, seadmete, tööjõu oskuste ja teadmiste seos tootlikkusega, nende mõju toodangu kvaliteedile. Intellektuaalse omandi õigused ja kaitse vajalikkus. Turunduse tähtsus ettevõtluses. Loovus ja innovatsioon tootmises ja turunduses. Vastutus ja kohustused tootmisel ja turundamisel. Hariduse ja oskuste tähtsus ning mõju tootlikkusele ja seosele palgaga. Alaealisena töötamise piirangud.

### **2.3.3. Juhtimine, meeskonnatöö ja ärieetika**

#### **Õpitulemused:**

- 1) teab, mida tähendab vastutustundlik ettevõtlus ja võimalus lisaks seadustest tulenevatele nõuetele pakkuda oma klientidele suuremaid tagatisi;
  - 2) hindab äriotsuste eetilistust ning kirjeldab nende mõju ühiskonnale ja looduskeskkonnale;
- Õppesisu** Juhtimine ja tööjaotus, Meeskonna motiveerimine, kontrollimine, vastutamine. Projektitöö. Ajakasutus. Ärieetika.

Praktilised tööd ja iseseisvad tegevused: Enda ajaplaani koostamine nädalaks, klassi või kooliürituse projekti koostamine rühmatöona. Näidisjuhtumite analüüs ärieetika seisukohalt. Meeskonnatöö võimalusel minifirmas. Mängu Minu raha mängimine. Arutlusteemad: Meeskonnatöö väärtustamine. Töötaja kui tööandja üks põhilisi ressursse. Erinevad juhtumid edu saavutamisel ja ebaõnnestumistega toimetulek, nende analüüs ja neist õppimine. Vastutus looduskeskkonna, tarbija, ühiskonna ja ettevõtte omanike ees.